

HET VLAAMSCH E METERSWERK

Reeds vroeger hebben wij gewezen op de overeenkomst tusschen Walcheren en het IJzerland. We herinneren ons nog, hoe de kunstschilder Viérin eens uitriep, toen we den weg van Mariëkerke naar Aagtekkerke volgden: «Dat is hier 't land van Dixmuiden». En zijn hart neep samen bij de gedachte aan de streek waar hij zooveel gewerkt had, nu de vernieling maar voort woelde en zijn zoon voor de vrijheid streed.

Ja, Walcheren deed aan Vlaanderen denken en daarom vertoefden zoovele

landgenooten er gaarne, liever dan elders in Nederland. En Belgische schilders als Viérin, Gouweloos, Gerard Jacobs, Bergmans, Walter Vaes, Posenaer hadden zelfs in oorlogstijd bezieling voor hun kunst en brachten Walcherens schoon op doek, en in het gastvrije Nederland vonden ze ondersteuning bij het tentoonstellen, en koopers. 1)

(1) Zoo werden Vlaamsche schilderijtentoonstellingen gehouden te Vlissingen, Middelburg, Vere, Dordrecht, Den Haag, Rotterdam, Amsterdam, enz.

Op den Veerschen Singel te Middelburg, tegenover de in park herschapen wallen en de vest, welke daar zoo droomerig het bevallig stedekje omlijst, staat het witte huizeke, waar we zoo menig uur doorbrachten bij Johan De Maegt, de ziel van het Belgisch leven, te Middelburg, al moest hij, gelijk alle bewuste Vlamingen, den laster verduren van zekere kringen, die ginds in de aangenamer en woeliger plaatsen als Den Haag de vaderlandliefde in pacht meenden te hebben, wat hun meestal stoffelijk niet onvooroordeelig was, en elk verdoemden als slechten Belg, die niet juist dacht als zij, niet even ongevaarlijk moedig den patriotard uithing, en vooral niet even giftig de Vlaamsche taal bekampte en met modder wierp naar Vlaamsche leiders en voormannen.

Maar de achting en waardeering der groote massa Belgen in Zeelands hoofdstad genoot hij toch, Johan De Maegt. En geen wonder. Was hij niet voor velen een raadsman en helper? O, hoe velen zijn hun gemoed komen uitstorten in de bekende kamer, die uitzag op den Singel.

De Maegt stichtte te Middelburg een Belgische school, die reeds op 3 November kon geopend worden, en waarover wij straks nader spreken.

We weten door onzen vriendschappelijke omgang en gemeenschappelijke arbeid, op ander gebied dan de school, hoe warm zijn hart klopte voor zijn volk.

Het drama, dat ook den Abdijtoren, den Langen Jan, deed trillen en vooral bij avond en in den stillen nacht, als De Maegt nog bij het gering kunstlicht dier dagen van schaarsheid zat te werken, zijn onophoudelijk kanongerommel tot hier zond, greep hem geweldig aan. Hoe menigmaal spraken we er over, op onze tochten door Walcheren, waar het zoo goed was, om na ingespannen arbeid wat rust te zoeken voor den geest. O, neen, we benijdden de schouwburgen of drukke café's van Amsterdam en Den Haag niet... Weemoedig genot boden ons de wandelingen door Walcheren, 't zij in kleurigen zomertooi, 't zij in zijn grauwe najaarsstemming, of in het blanke winterkleed.

Gaarne nog bladeren we in ons dagboek om die bladzijden over te loopen...

En zoo lezen we nu weer :

't Was Oudejaarsavond, 'k Kwam bij De Maegt binnen en vroeg : « Gaat ge mee naar Vere? »

Hij keek me vreemd aan. Naar Vere... De donkerte hing reeds in de boomen op Middelburg's singels en onzichtbaar was de Lange Jan, nu hij zijn laatste liedekens zong... Er woei een ijskoude Noorderwind. Op de vesten had men dien middag schaatsen gereden, en de jongens deden 't zelfs op straat, zoo glad en hard lag de bevroren sneeuw. En dan op een fiets dien eenzamen, donkeren Veerschen weg op, tusschen de naakte, zwiepende boomen!

Maar ik wilde Vere op Oudejaarsavond zien.

En De Maegt begreep me, schoot zijn jas aan, pompte zijn fiets op, en we reden heen. 't Licht der lantaarns hobbelde over 't veld van ijs en sneeuw, dat de ruwe keien, die hier in 't respectabele jaar 1616 gelegd zijn, thans eindelijk eens effende. Een weelde die we des Zomers niet kennen, hoe prachtig ook de meeste wegen op Walcheren zijn.

De droge takken der Oostwaarts gebogen boomen klapperden tegen elkaar als de knoken van een geraamte. En buiten 't schijnsel van onze lampen was alles donker. De velden aan weerskanten, de hoeven en huisjes. Gapinge links en Kleverkenke rechts. We worstelden tegen den Noorderwind in, bogen d'op het hoofd over 't stuur om zijn striemende zweepslagen te ontgaan en soms dreef hij ons een wijle terug over den glibberigen weg.

— Zijn we nu eigenlijk geen gekken? bulderde De Maegt boven den storm uit. Thuis de gezellige kamer met een warm houtvuur in den open haard.

— Straks hebben we den wind langs achteren en vinden we 't houtvuur dubbel aangenaam, schreeuwde ik terug.

En weer was het de wind, die alleen aan 't woord bleef, de slanke, rilde stammen boog, de heesters schudde, over de velden joeg en door 't geluchte voer, hij, de eeuwige, rusteloze jager uit de legende.

We reden voorbij een huizengroep. De deuren en blinden waren gesloten, maar schoorsteen en spuigaten vonken en door de reuten drong licht, ten getuige, dat

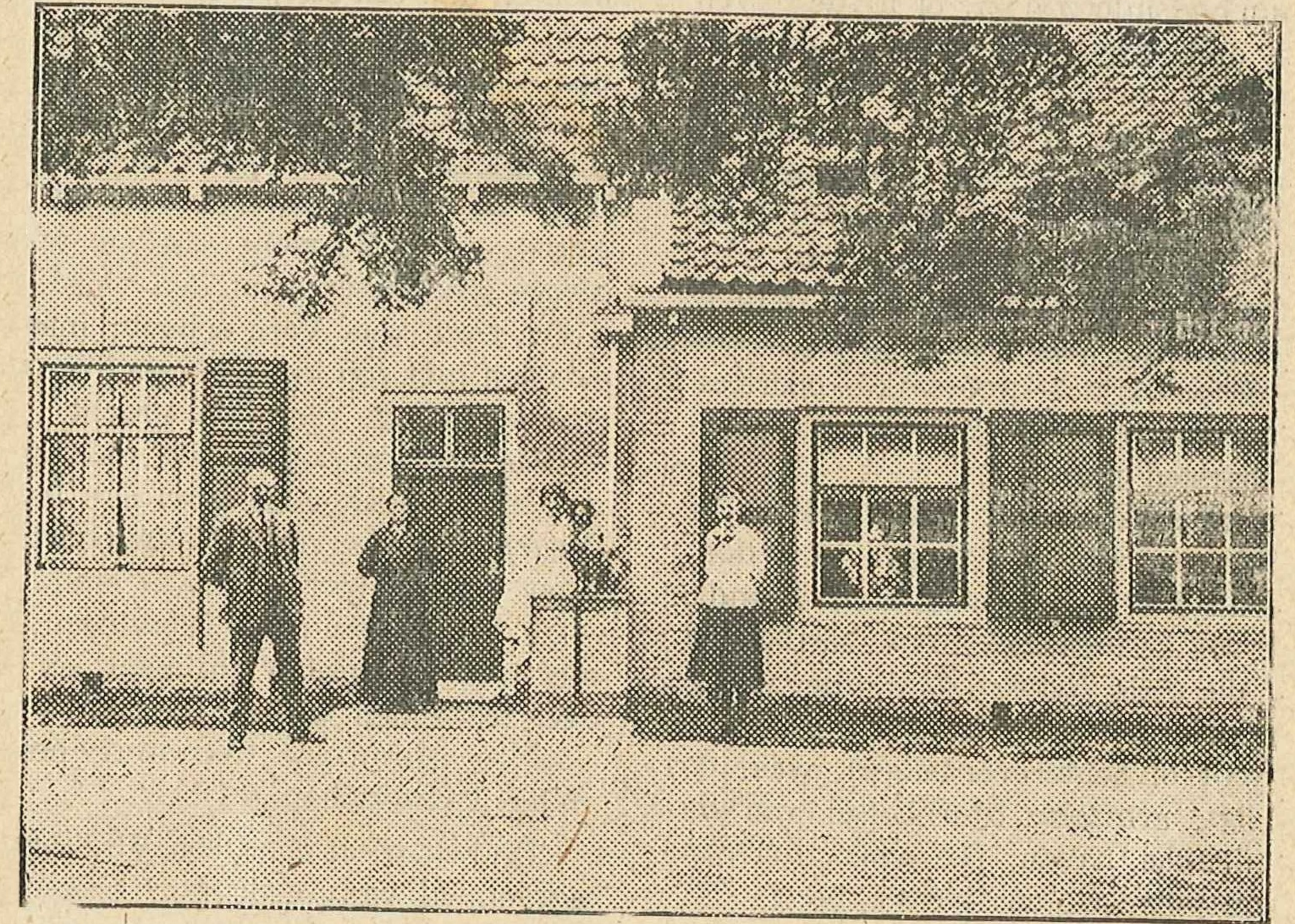
men daar binnen den Winter trotseeren kon.

Een kerkhof... Daar stond vroeger de kerk van Zandijke, en de ruine van den hoogen, ronden toren, bleef er 't langst over, doch thans is alles weg; alleen de dooden zijn gebleven, in hun misschien reeds menigmaal omgewoeld graf. Zandijke, dat eens voornamer dan Vere was, is afgedaald tot een gehucht, het voor-geborchte van het eveneens vervallen Vere.

Niets nog toont ons de nabijheid van 't stadje. En ja, dan toch, hooren we in den wind een geluid. Een klok... een

want nog altijd snijdt de wind den adem af.

Een plek klaarte valt op de straat. Ze komt uit de ramen der kerk, waar de geloovigen zijn vergaderd, de kleine kerk, want in de groote wordt geen dienst meer gehouden, sedert Napoleon ze tot kazerne, dan een militair hospitaal met vele verdiepingen, en de Nederlandsche regeering ze tot een werkhuis bestemde. Thans dient ze tot niets... en predikt ze slechts het vergankelijke der wereld, veel krachtiger dan ooit een priester of een dominé het van den kansel vermocht te doen. De altaren zijn

Hoeve in Zeuwsch-Vlaanderen

gebarsten klok en ze klinkt schamel op dezen Oudejaarsavond, zoo schamel als gansch Vere is. Weent ze? Dat is geen gebeier, geen gejubel, geen opwekkende toon om God te komen danken in Zijn huis voor al de zegeningen van 't scheidende jaar. 't Is als een klacht, als een droeve snik boven dit wijde kerkhof, waar niet alleen eens statige, voornamen poorters sluimeren onder hun zware deftige zerken, maar ook de ziel der stad gestorven schijnt en over aarde ligt in grootsche monumenten, die juist door hun geweldige vormen Vere's verval te duidelijker kenmerken.

De klok zwijgt...

— We zijn er! dondert De Maegt,

weggebroken, de gewelven en pilaren geschonden. Geen vloer dekt den grond, en waar eens menig raam stak, grijnst nu een ruw stuk hout. 't Portaal is afgebrokkeld en de zolder op vele plekken vergaan. Wie den zwaren hoogen toren beklimt, mag eerst wel een akte van berouw verwekken, zou men in Vlaanderen zeggen.

En toch is ze eenig schoon en overweidigend indrukwekkend, Vere's groote kerk. Hoor nu, hoe de wind langs dien toren loeit, en om de hoeken jaagt en de ruitjes rinkelen en scharnieren knarsen doet. En we voelen eensklaps in al zijn naaktheid Vere's diep verval.

Stil... uit de kleine kerk die in den

storm als rustig en vertrouwend tegen de aarde leunt, klinkt gezang.

Slepende stemmen zijn het, met lang-gerekte tonen...

« Uren, dagen, maanden, jaren
Vliegen als een schaduw heen.

En we vinden, waar we staren,
Niets bestendigs hier beneên.»

't Is het Oude-Jaarsavond-lied der Nederlandsche Hervormden.

Maar welk een ontzaglijke beteekenis krijgt het hier...! En een oogenblik is 't me, of daar binnen geen menschen zijn, maar of de oude, vervallen kerk op 't einde van dit wegstervend jaar zelve droevig zingt, gelijk de verzonken klokken in onze legenden op hoogdagen uit hun bodemloozen put of uit de golven boven ondergegangene landstrekken de rouwe luiden.

Is niet gansch Vere als een eeuwige oudejaarsavond met zijn herinneringen aan wel en wee, zijn verdwenen bloei en grootheid, zijn geknakte macht, zijn ineengevallen trotsche gebouwen, zijn te ruime huizen, waar gezinnen als verloren wonen, zijn scheefgezakte poortjes, zijn gebogen gevels, zijn lekkende daken en gebarsten muren.

We zien Vere niet, want buiten die plek klaarte, zijn alle straten in 't donker gehuld, en niet één lantaarn brandt. Maar we kennen het... we vermoeden waar de oude fontein staat, die zuiver water oplevert, waar de kromme gevels zich voor- of achterover buigen, waar de kaai ligt, armzalig overblijfsel van de eens drukke haven, die eigen schepen en vreemde vloten plaats bood. En 't stadhuis... Hoor, in den fijnen toren die, uit de verte gezien, maar een naald lijkt, en toch reeds de eeuwen en de stormen verduurt, speelt de beiaard, langzaam ook, heel langzaam, een koraal. 't Is of de klokjes eveneens versleten zijn, en men vreest, dat ze midden in een regel zullen vallen. Ze droppelen traagkens het lied van de «Vaste Burcht» over de onzichtbare daken.

We stappen een woning binnen, een patrioërs-huis. Hol is de gang, en breed als een kamer, maar we kennen den weg en spoedig zitten we rond de gloeiende stoof in een ruim vertrek, waar kunst en leven is, te midden van 't doodsche Vere...

Hier woont Walter Vaes, de Vlaam-

sche schilder van Vere...

Neen, nooit hebben we Vere zoo sterk gevoeld als dien avond.

We bezochten 't meer. We zagen 't prachtige Schotsche huis, herinnerend aan den wolstapel der Britten; we bekeken 't oudheidsmuseum in 't sierlijk raadhuys en Maximiliaans wonderbaren beker, die in drijfwerk den overtocht van den Rijn door een leger voorstelt, we zaten in een hoekbankje voor een raam van 't Hotel Campveerschen toren, eens een brok der kloeke vestingwerken, en lieten den blik gaan over Noord-Beveland en de duinen van Schouwen, waar Haamstede's vuurtoren oprijst. We zagen de Zierikzeesche boot binnenstoomen en dan een sleeper met een rits tjalcken. De veerman bracht reizigers naar den overkant en laveerde bevallig naar 't miniatuurpiertje, dat ginds de landingsplaats vormt tegen den groenen dijk. De wolken zeilden over de Zandkreek en 't Veersche gat en wierpen zware schaduwen over den vloed.

En weer was Vere schoon, maar we voelden niet zoo innig als op dien Oudejaarsavond, die vervallen pracht.

Was het niet, omdat we daar sterker dan elders denken moesten aan Ieperen, Veurne, Dixmuiden, Nieuwpoort, die traag lagen te sterven in ons land?

Of we gingen naar Domburg,... eens met wel honderd Vlamingen, en daarover teekenden we op:

« Een opgewekte stemming heershte onder 't gezelschap.

« En nog nooit is er een Vlissinger gestorven, al van verdriet of sjaggerijn », zoo hooren we, en we zijn nu allen Vlissingers vaste, gelijk de Belgische loodsen en hun familieleden, of tijdelijke, die ons bij het leven der zoo gezeyde Ruiterstad hebben aangepast. En 't rijmpje hierboven drukt een gezonden levensregel uit. Zeker, we hebben allen ons verdriet, de een meer dan de ander. We hoorden 't kanon en van waar die huilende stemme kwam, staan verwanten van velen onzer reisgezellen. Doch het verdriet en nog veel minder « 't sjaggerijn » zal ons nederdrukken. 't Optimisme steunt en schraagt ons volk. En 't is goed eens een dag uit 't gewone leven te breken en in groep uit te gaan.

We waren met ruim honderd, en geen

wanklank heeft onze stemming verstoord. We laten « 't sjaggerijn » voor anderen, zooals we er te Vlissingen kennen, die met een lang, zuur gezicht rondloopen, loerend of ze niets vinden kunnen om over te brommen, om er op te schelden, om er de drollige artikels over te sturen naar « Belgisch Dagblad » en « Nouvelles ». Ze ergeren zich van 's morgens tot 's avonds en ze meenen het vaderland te redden als ze landgenooten, die niet denken zooals zij, verdacht maken. Zij noemen zich « Belgische patriotten », doch ze blijven buiten 't gansche Belgische leven. Vieren wij 't Koninginnefeest, dan verheugen ze zich niet mee, maar steken hun ooren op om te luisteren of ze niets kunnen vinden waarover ze weer hun eeuwige « sjaggerijn » zullen luchten. En ze vinden niets, maar dan zoeken ze toch wat, want zaniken en zeuren, kleingeestige kritiek uiteten moeten ze. En zoo hoorden we eenige dagen geleden 't verwijt, dat we op 't Koninginnefeest Vlaamsch gesproken hebben! En tot aan 't graf van een armen, eenzamen gevallen strijder zelfs drijven ze hun Vlaamschhaterij, omdat daar Vlaamsch gesproken was.

Maar kom, we hebben hen met hun sjaggerijn te Vlissingen achtergelaten, en ze kunnen onze stemming niet bederven. En de bazuin van 't groepje patriotten, die, ondanks zijn zeer veel ledigen tijd en vurig patriotisme, in vier jaren nog geen tijd gevonden heeft om Vlaamsch te leeren, ofschoon hij altijd 't hoogste woord heeft over Vlaamsch tooneel en Vlaamsche lezingen, kan den ganschen langen zomerdag weer stof zoeken voor zijn zoet-zeeme artikeltjes met azijn gedrenkt.

We rijden door Walcheren, Zeelands tuyn en schudden van ons af het stof in deze dagen zooveel opgejaagd. Koudekerke, Biggekerke, Zoutelande, Meliskerke, hoe dikwijls verlokken die dorpjes ons er over te schrijven en te schetsen hun bevallig uitzicht, hun propere huizekens met geestige hofjes, hun klein kerkje bij grijzen toren te midden van een stemmig pleintje, hun rustig leven. Maar er is zooveel te genieten en zoo weinig van te vertellen. En hoe herinneren ze ons aan Vlaanderen, tot in hun namen toe. In 't midden van 't eiland is er een hoekje, waarin ik telkens Dixmuiden

landschap terug vind, met dezelfde weiden tusschen de grachten, dezelfde statige hoeven in hoog geboupte, dezelfde eindens, hier en daar gebroken door een « torre » of witten gevel en rood pannendak. Doch is 't niet aktivistisch dengelijke herinneringen op te roepen?

Westkappel! Machtig rijst de vuurbaak op, eens een kerktoren, maar welks tempel verdwenen is. Wel legt men in zijn schaduw nog de dooden ter ruste en menigmaal reeds hebben we er gestaan bij het graf van een Brit, ginds aan den dijk door de zee neergelegd. Onze Belgische loodsen kennen natuurlijk den « torre » van Westkappel op hun duimpje en ze vergelijken hem met dien anderen reus, ook een baken op zee, Lissewege.

De dijk, dien men reeds met al de herstellingskosten in klinkklaar zilver had kunnen leggen, is 'n tweede merkwaardigheid van Westkappel en 't bolwerk, dat gansch het wonderschoon eiland tegen de woede der zee beveiligen moet.

O, die eerste begrafenis hier... van een bij den dijk angespoelden Brit. Behalve de dragers, stonden we met vier mannen bij de groeve. 't Stormde zoo geweldig, dat dominee Frater beschut achter een der dikke drummers van den toren, de gelieden en heilige woorden lezen moest. Naar de beschrijving van deze uitvaart teekende de bekende Ramaekers een plaat, welke in een Engelsch tijdschrift overgenomen werd... Zoo kwam ze onder de oogen van de moeder, die nu wist (de naam van den doode werd er bij vermeld), waar haar zoon rustte.

't Was hier bij Westkapelle, dat de geloofsZendeling Willebrordus het beeld van Mercurius verbrak.

Reeds in de 13e eeuw was het een voorname stad, welker zeevelten zoo rechtvaardig en billijk waren, dat ze op veel plaatsen overgenomen werden en gedeeltelijk tot in 1795 in voege bleven. Handel en visscherij bloeiden er... Natuurlijk verstoorden oorlogen voortdurend die welvaart, maar de hardnekkigste vijand was steeds en is nog de zee, waarvoor de bevolking immer achteruit moest trekken, zoodat het huidige dorp niet meer op dezelfde plaats ligt der oorspronkelijke gemeente.

De eerste kerk ligt in de zee bedolven. Een tweede in 1450 gesticht stond geheel buiten de kom, waar nu nog de zware

toren verrijst, maar brandde in 1831 af.

Juist door den Westelijken uitsprong van Walcheren hier, zijn de aanvallen der zee zoo geweldig.

Op Walcheren staart men bij storm weer naar den dijk van Westkappel. Hij is het behoud of de ondergang van 't eiland.

Eens na 't bulderen van den orkaan stond ik op dit geducht bolwerk. In vlokken schuim sloegen de hooge golven op zijn flank uit elkaar. En dijkwerkers — 250 man leven gedeeltelijk van den reus — vroegen of het booze weer hun arbeid en brood brengen zou.

Men beweert dat de Westkappelle-naars bij storm koeken bakken, omdat 't gebulder over zee en land hun voordeel belooft... verdienen aan den dijk.

Zelfs de « Gids voor Walcheren » vertelt dit. En ik had dan ook gemeend, den geur van koekebak te zullen opsnuiven.

— Och, kom, zei mij de waard uit « 't kasteel van Batavia », dat is een praatje. Vroeger hadden veel menschen het hier maar arm... En als 't nou hevig stormde, zeiden ze wel eens, zoo voor spreuk: « We gaan meer verdienen dan brood, we zullen koeken krijgen ».

Vandaar 't praatje over die koekenbakkerij.

Maar dat velen zeggen: « Toe, laat 't maar eens goed waaien, dan is er brood aan den dijk », begrijp je wel. Kijk, daar gaan net de opzichters. Mannen vr gen ze al of er iets te verdienen zou zijn.

In 't dorp vond ik rust. Men vertrouwt op den reus, den sterken bewaker van Walcheren, Zeelands tuin. En de dijk heeft zich goed gehouden, ofschoon toch alle 250 arbeiders aan 't werk moesten. Want de orkaan had steenen weg: eslagen en palen gebroken, aan de zee-wering gerukt en gerafeld. Er kwam brood in de huizen.

In den nacht ook had men trouw ge-waakt, want 't water rees tot den kruin en sloeg er soms over.

Men spreekt dikwijls over 't fort van Walcheren. Hier nu ligt het fort, tegen den eeuwenouden vijand, de zee.

In 1540 werd 't aangelegd.

't Waren juist rampvolle jaren geweest. Op 5 November 1530 bezwelken in Kadzand 9 en Hulster Ambacht 16 polders; op Oostelijk Zuid-Beveland vergingen 17 dorpen; St-Philipsland werd

geheel overstroomd. En 2 jaar later werd de ramp van 1530 nog voltrokken, zoodat de landvoogdes den Zeeuwen, tot vier jaar, een jaarlijksche opbrengst van 2500 pond kwijtschold.

De duinen van Walcheren hadden ontzettend geleden. Toen begon men met den aanleg van Westkappels dijk. 't Was een historische gebeurtenis, gewichtig genoeg om Karel V naar de kleine stad te lokken.

En wat al geld heeft die dijk sedert gekost. « Men had hem gemakkelijk in klinkklaar zilver kunnen leggen, vertelt men u, om van die onkosten een denkbeeld te geven. Maar met hem is 't voor Walcheren ook « er op of er onder ».

De dijk was nu ook de plaats, waar 't meest mijnen aanspoelden en lijken tegen den wal dreven. In 't begin van den oorlog kwamen bij een mijnontplof-fing zes menschen om 't leven. Dikwijls sloegen pannen van de daken en ruiten in scherven. Nooit was men daar bij ruw weer zonder gevaar. Nabij den dijk stond een militaire barak en hielden soldaten de wacht.

En als we nu 't geschiedenisboek open-slaan, lezen we nog, dat op 4 Juli 1253 het leger onzer Vlaamsche gravin Margaretha (Zwarte Griet) hier landde onder aanvoering van haar zoon, Gwijde van Dampierre, geen vijanden duchtend. 't Was in den strijd tusschen Vlaanderen en Zeeland... De Zeeuwen lagen achter de duinen verscholen en onmiddellijk ontstond een bloedig gevecht dat voor de onzen noodloos afleef. In die kronieken willen onze annexionisten nog gaan putten, om toch maar een deel van Holland te rooven of liever te laten rooven, want als 't er op aankwam hun onzalige plannen uit te werken, zouden de aanstokers veilig van achteren staan. Zonderling is het, dat d'ezel-fde heeren geen geschiedenis meer kennen, wanneer wij hun een andere bladzijde over Gwijde van Dampierre herinneren, in 1302... den Gulden Sporenslag.

Maar intusschen is ons gezelschap langs het schildderachtig Aagtekerke te Domburg aangekomen.

Lang, zeer lang geleden bouwde men hier bij de duinen een kerk. Men moest een balk door de niet zeer wijde poort naar binnen brengen, maar hield ze

overdwars, en 't ging niet. Daar vloog een vogel met een langen stroohalm door een gat in den muur en de werklieden zagen, hoe het diertje den halm overlans in den bek hield. En nu wisten de mannen het ook, hoe ze hun balk door de poort moesten sjouwen, en beschaamd toch nog, dat een vogel het hun had moeten leeren, riepen ze: « Wat zijn wij domme burgers ». De nieuwe plaats had zijn naam van « Domme burgers », Domburg.

't Is of we de boeren van Ooien hooren vertellen, niet waar? Och legenden zijn wijd verbreid. Kesteloo zegt in zijn werk over Domburg, dat de naam voorkomen moet van Duinburg, burcht of sterkte aan de duinen. Maar 't is te mooi weer en veel te bekoorlijk in 't badstadje om nu over letterverspringing te gaan redeneeren. Dat riekt naar mufte schoolboeken, grammatica en alles wat er mee in verband is. Die burg moet gestaan hebben waar nu « 't Groentje » ligt, doch we vinden het pleintje in zijn tegenwoordig decorum te vriendelijk om er ons nog een grauw slot, met al de ellende en den strijd er aan verbonden, voor te stellen.

Dat we hier oud land hebben, werd bewezen door vele oudheidkundige vondsten, na stormen, die den voet der duinen wegspoelden, of bij opgravingen, en 't meest bekend zijn de beelden en gedenkteenen, die betrekking hebben op de godin Nehalennia, op Jupiter en Neptunus. 't Grootste deel is echter weer verloren gegaan in 1548 bij den brand der kerk, waarin men ze geplaatst had.

Is Domburg een oude gemeente, het is een jonge badplaats, welke pas sedert eenige jaren met de overige wereld verbonden is en dan nog maar door een... tram. Wel is waar staat het al lang als lustoord bekend, waarheen men per kales of speelwagen reed.

In een Kroniek van Zeeland uit het jaar 1644 leest men reeds over Domburg: « Die van Middellburch ende andere omgheloen plaatsen zijn ghewoon veel van de schoonste zomerdaghen hier door te brengen, maeckende door het gheduerich uyt ende inrijden de plaetse zeer levendich ». Een Kesteloo vertelt dat de gezaghebbenden op kerkelijk gebied dat speelrijden « op Zondag » meestal met kwaad oog beschouwden. Nog treft men veel menschen op Walcheren aan, die

meenen, dat men den Zondag vieren moet met zich vrijwillig gevangen te zetten in de achterkamer, hoe mooi de zon daarbuiten ook schijnt, of hoogstens mag men van achter de stijf dicht getrokken gordijntjes eens de straat afloeren, maar zelf te wandelen schijnt arbeid te zijn. Och neen, om rechtvaardig te oordeelen moeten we bekennen, dat een deel der bevolking streng den Zondag viert en dit uit volle overtuiging doet. En we dienen die overtuiging te eerbiedigen, zoo lang men ze anderen niet opdringen wil. En dit deden de kerkelijke overheden van Domburg in vroegeren tijd wel. Ze wisten van het stadsbestuur te Middellburg gedaam te krijgen, dat 's Zondags gedurende een groot deel van den dag de stadspoorten gesloten bleven, althans werd er een ketting voor gespannen. Dan konden de speelrijders er niet uit... « Maar », vervolgt Kesteloo, « daar er zoo bij herhaling op vernieuwing van het verbod moest aangedrongen worden, wekt dit het vermoeden, dat de ketting zoodanig was aangebracht, dat menig speelwagentje er wist door te glippen ».

De Middellburgers kwamen dus vooral naar Domburg, beroemd om zijn duinen, buitenplaatsen en bosschen. Ze spannen veelal uit in het « Schuttershof », dat in 1732 een herberg werd en 't nog is, en een heel deftige nu, want als ge het waagt kinderen in den tuin op een zak krentenkoeken en broodjes te onthalen, komt een « kelner » u netjes uitnoodigen naar « een minder voorname herberg » te gaan, tenminste zoo was onze ervaring... toen er nog krentenkoeken en desgelijks te verkrijgen waren. Geloof ook vrij, dat de tram velen een doorn in 't oog was. Deze hadden Domburg gaarne heel deftig willen houden. Men is hier zeer gesteld op rang en stand. Vooral « stand » is iets vreeselijks. Men heeft me wel eens gezegd, dat er te Middellburg 32 standen zijn en dat je, als je een rijkdaalder meer verdient, ook een stand hooger klimt. Veel Middellburgers zijn in hun huiskamer heel gewone menschen, maar als ze de voordeur uitgaan zetten ze niet alleen hun hoed op en nemen ze paraplu of wandelstok, maar trekken ze ook hun stijfdeftig straatgezicht aan.

Deftig, dat is je ware... Ja, 't zit er te Domburg nog in. Onze groep was vrij

luidruchtig. Och, gezonde, gulle vroolijkheid. En zoo namen de reisgenooten 't strand in. En ik zag wel, dat sommige badgasten er zich aan ergerden. We kunnen toch moeilijk in « redingote » en met « hoogen hoed » naar zee gaan...

Als ge van 't tramstation komt, krijgt ge trouwens dien indruk van deffigheid niet dadelijk. De kerk staat daar nog zoo echt « dorpsch », zoo geheel Walchersvroolijk. De oude tempel is in 1848 door den bliksem in brand gestoken en herbouwd door... Simson. Eigenlijk heette deze Gerrit Passenier, maar toen hij de zwarte geblakerde pilaren van het vroegere bedehuis omver haalde, kreeg hij den bijnaam van den sterken man uit Israel, die ook de pilaren omlaag rukte wanneer hij op de feestvierende Filestijnen geweldige wrake nam.

De dorpstraten van Domburg zijn eveneens nog zoo echt natuurlijk eenvoudig, met ouderwetsche huizen, die den modernen titel « pension » voeren en bijna overal treft u de sierlijke Walchersche kleederdracht. Doch de deffigheid vindt men bij en op de duinen, waar villa's, een badpaviljoen en een badhotel verrijzen, en verder op het strand, waar ze geregeld is door verschillende bepalingen als vooral het verbod, naar de baders en baadsters te kijken. Men kan nu moeilijk op een badplaats verbieden te baden of gebieden zulks te doen in volledig kostuum.. Baden moogt ge dus, maar op een streng afgesloten gedeelte, tusschen hooge zeepalen, en de badman in zijn rood-baaien pak loert met scherp blik links en rechts of ook iemand het tooneel in de golven bespiedt.

'k Had dan toch liever het vrijer systeem onzer Belgische badplaatsen.

En meer houd ik ook van het strand te Kadzand in Zeeuwsch-Vlaanderen of te Knokke, Blankemberge op onze eigen kust, dat uit zuiverder en fijner zand bestaat en veel breeder is. Te Domburg is het of men op f ingemalen schelpjes loopt en men zit er zoo benepen in een hoekje achter het steile duin.

Ook hier verbleven den ganschen oorlog tal van landgenooten.

In den Zomer werd 't verblijf er ondragelijk vanwege de Hollandsche zeepbarons... De Vlaamsche tooneelgroep van Vlissingen werd eens uitgenoodigd in het paviljoen een Vlaamsch stuk te

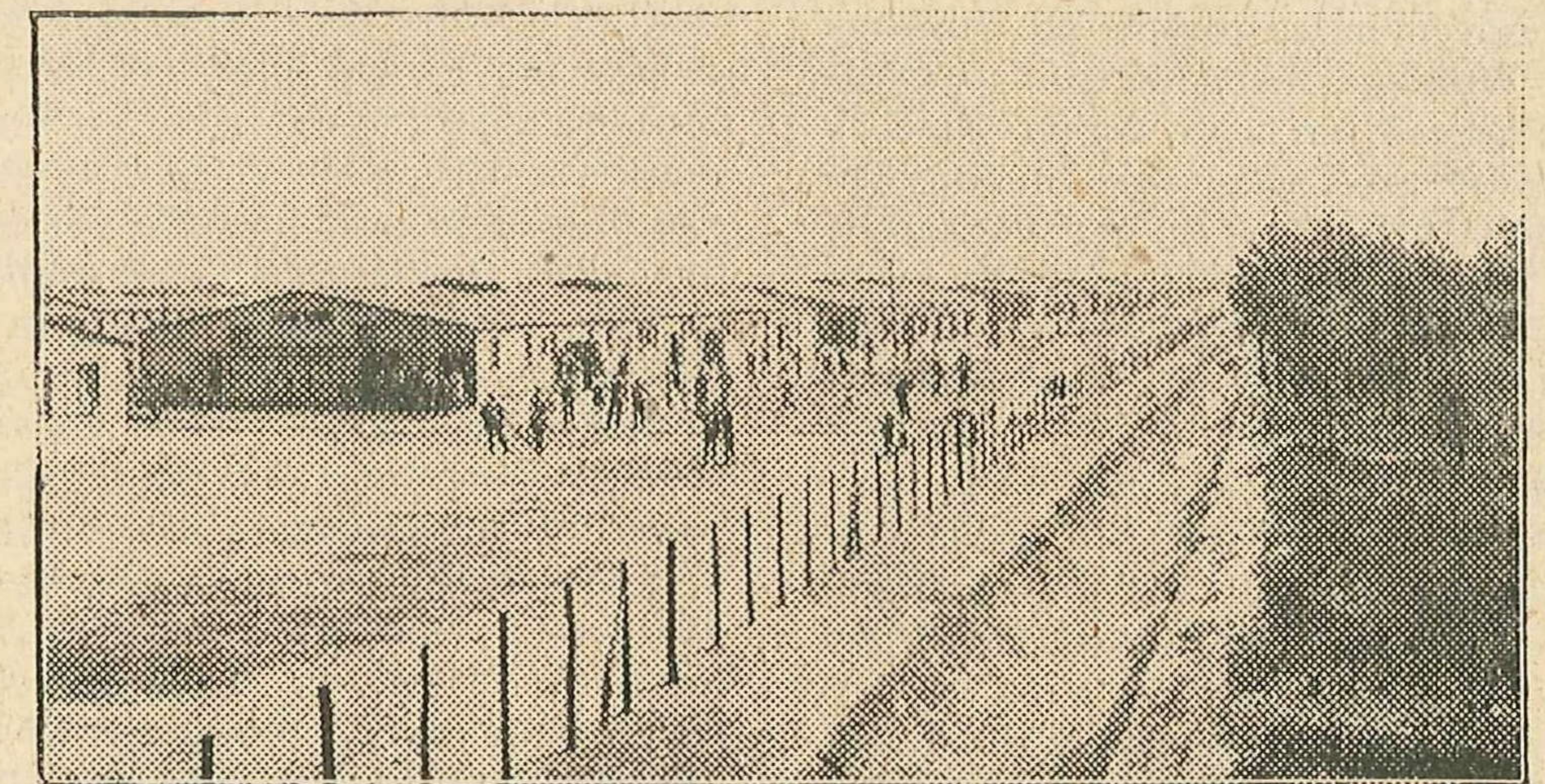
komen opvoeren... We hadden een echt Nederlandsch en Vlaamsch publiek, dat ons zeer gastvrij onthaalde, maar overheerscht werd door de lawaaierige O. Weeërs, die begeerden te dansen... Ja, te dansen, terwijl van den anderen kant het kanon bulderde... En zij, die hun geld verdienden op die namelooze ellende hadden den tijd en 't fatsoen niet hun verlangen te bedaren tot het stuk gespeeld was, doch verstoorden de orde.

En dan de ontvangst dor den bestuurder van het bad! De kleedkamer was de keuken... Daar leerden we kennen de Hollandsche aristocratie en de Hollandsche zeeps... Liever hadden we te doen met het groot, meevoelend Hollandsch volkshart.

Maar we zijn bij ons gezelschap.

't Middagmaal uit eigen voorraad verenigde ons in een gezellig Domburgsch koffiehuis. Voetreisjes! Hoe levendig kwamen me allerlei beelden uit de jeugd voor den geest. We waren met een groot gezin en nog begrijp ik niet, hoe onze goede ouders het schaveelden om ons zooveel genot te bezorgen. Maar genieten deden we. 't Was nog niet de tijd van goedkoope abonnementen en fietsen golden dan als een weeldeartikel. We reisden veel te voet. En met broers en zusters en vrienden en vriendinnen trokken we op de lange, schoone zomerdagen het land van Gezelle door. We wandelden naar Andooie-bosch, dat nu door de Duitschers geschonden is, naar Wynendale's kasteel, waar we de schim van Breydel uit Conscience's Leeuw van Vlaanderen zochten; of 't was al eens naar den Kemmelberg, thans zoo met kostbaar bloed gedrenkt. En eten dat we konden, het deugdlijk Vlaamsche brood, genuttigd met de door de bazin van een ouderwetsche herberge opgeschonken koffie. Die herbergen ge kent ze, langs de wegen van West-Vlaanderen, gebouwd meer dan honderd jaar geleden met groote vensters, die verre over 't land staren. En voor de deur staat nog de drinkbak waar de paarden der diligence of van Roeselare's bekende « camions » hun dorst leschten, terwijl de voerman in de ruime gelagkamer aan den bruinen toog zijn pintje genoot en het nieuws vertelde, dat hij onderweg had opgedaan. Afspanningen, noemden we ze. We hadden « 't Land van Beloften »;

waar de weg naar Hoogdele afdraaide, we kenden de « Posterije », waar de baan van Thielt, die van Kortrijk ontmoet. En daar waren « De graaf van Loreinen », « 't Vliegend Hert », « De Sterre » en zooveel anderen, waarvan menig nu tijdens den oorlog in Vlaanderen een redoute, een veste geworden was, tot ze neerviel onder den geesel, die zooveel omverre sloeg. Op al die tochtjes werd in ons gemoed de liefde voor Vlaanderen geboren. Maar nu zijn we te Domburg. En na 't noenmaal trokken we op naar de bosschen. Want die weelde van prachtige bosschen heeft de Walchersche badplaats. Te Knokke waren er ook. Helaas, konijntjes en hazen waren er veel; om de klopjachten — en misschien ook om de alkkers der boeren — waren de plantages afgerasterd en weinigen kwamen er in.

In 't vluchtoord voor Belgen te Uden (Nederland)

Zingend stapte de groep den schoonen weg naar Oostkappel op, zingend eigen Vlaamsche liederen. Meneer Sjagrijn hoorde 't niet, en had hij 't gehoord, niemand zou er de stem voor hebben laten zakken. Uit volle borst klonken ze, liederen van Artevelde, van den Vlaamschen Leeuw en van De Panne, waar vele soldaten zijn en ook vele soldaten ter eeuwige ruste gingen. 't Lied van Roeland, die stormde boven Gent, van Rodenbach's blauwvoet, die vloog tijdens 't stormen der zee.

Zoo betraden we het grondgebied van Oostkappel, 't dorp der buitenplaatsen. Daar liggen Hoogduin, Westhove, Duin-vliet, Overduin- Zeeduin, Molenwijk,

Iepenoord en andere nog, maar vele zijn ook verdwenen. De kooplieden van Middelburg hadden in hun nauwe kantoor-tjes, achter de in lood gevatte ruitjes, veel geld verdiend en kochten zich boven 't mooie huis in de stad nog een « heerlijkheidje », een lustoord buiten. En waar konden ze het beter vinden dan in de bevallige duinstreek van Oostkappel? Maar Middelburg werd stil, de handel en het geldgewin verdwenen. De Fransche tijd brak aan met Napoleons zonderlinge financieele operaties. Menig geslacht veranderde, en veel kasteelen vielen in sloopershanden. En wie bewoont nog oude, enge, duffe kasteelen, die zooveel onderhoud vragen, als men, met minder kosten een beter ingerichte vroolijke villa bouwen kan!

Als men nu door Walcheren rijdt, ziet men hier en daar twee eenzame pilaren

staan, als wachters aan den weg. Het hek, dat ze droegen, is verdwenen. Een dreef leidt het land in en vroeger liep ze uit op een kasteel en nu eindigt ze slechts in een hoeve, welke van 't vroegere buitengoed nog alleen maar den naam draagt. Zoo is Zwanenburg buiten Oostkappel... Maar meestal is ook het laatste spoor van de poort verdwenen en vindt men slechts den doorluchtigen naam op het hek en den sierlijken huifwagen eener hofstede.

Als we door Hoogduin, Westhoven en Berkenbosch dwalen, gelijk nu bij ons uitstapje, als we de kronkelende paadjes der Manteling volgen onder de ineengestremgelde takken van gebogen, knoe-

stige boomen, als we den blik laten weiden over het vroom en de duinen, of dan weer over bloemparken rond waterpartijen, als we in 't lommer komen van statige oprijlanen, rijst in ons de gedachte en de voorstelling op, hoe het dan hier wel moet geweest zijn, toen gansch Walcheren een groote buitenplaats scheen.

Neen, lezer, ik ga deze buitenplaatsen niet beschrijven. Toch moeten we bij één gebouw even stil staan. Dat deden we Woensdag allen. 't Is 't eerwaardige slot Westhove, met zijn brug, zijn voorplein, zijn grauwe muren, sierlijke torens en vaantjes. Men twist nog over de vraag, wie het heeft gebouwd, en in welk een tijd. Zeker weten we, dat het vele jaren de buitenplaats van de abten der Middelburgsche abdij was. Wie Middelburg bezocht heeft, kent de heerlijke abdijgebouwen, gerangschikt om het plein met de breedvertakte boomen. 's Zomers konden de geestelijken zich verlustigen in de parken en bosschen van Westhove, nabij de zee. Dikwijls ontvingen ze er hooge gasten. Karel V kwam er twee maal, eerst in 1515, dan in 1540. In 1515 had hij bij Westkapelle het planten der eerste palissaden voor den beroemden dijk bijgewoond. Hij was een kind nog, toen... slechts 15 jaar oud! Hij stond aan 't begin van zijn leven, van zijn regeering. Veertig kronen drukte men hem op 't hoofd... Ze wogen zwaar, want in 1540, toen Karel hier terugkeerde, was hij reeds een oud man. En vijftien jaar later, pas 55 jaar oud, verliet hij de Nederlanden als een afgeleefde grijsaard. 't Waren andere tijden geworden. Ook Westhove ondervond zulks. 't Ging voor een groot deel in vlammen op, na een strijd tusschen Spanjaarden en Geuzen, werd hersteld, maar herbergde geen abten meer, doch o. a. Oranje's hofpredikers De Villiers en Van der Palm. De Villiers' verblijf op Westhove gaf Mevrouw Bosboom—Toussaint stof voor haar werk: « Het kasteel Westhove in Zeeland » en wie van het werk meer weten wil, leze het.

Mevrouw Bosboom heeft op 't kasteel gelogeed, vertelde me een Walchersche boer, en hij kende 't werk goed.

En meneer « Sjagrijn » en zijn vrienden, die steeds op de Vlaamsche bewe-

ging schimpen, konden hun ledigen tijd in Zeeland beter gebruiken door eens na te gaan, welk een invloed de taal op het volk uitoefent, ja ook de Nederlandsche taal, de « moedertaal », welke ze in hooge eenzijdigheid zoo dwaas beoordeelen, gelijk een blinde de kleuren.

Elken zeventienden Juminacht, zegt een legende, komt een witte jonkvrouw op Westhove's toren een klaaglied zingen. Zeker over het verval van 't slot. En 't is hier wel de streek voor overlevingen. Om zulks goed te begrijpen moet men er in 't late najaar of den Winter komen, als de wind de vergeelde bladeren op hoopen vaart; als de branding de kust bestookt en de duinen daar in hun woeste eenzaamheid liggen onder zware mist of geeselende vlagen. En of 't hier stormen kan! Op 9 November 1800 velde de wind op Westhove achthonderd boomen. Zulke tempeesten zijn natuurlijk uitzonderingen, waarom ze geboekt staan. Maar de eeuwige jager vaart er dikwijls door de lucht onder 't gedaver van 't woud. Westhove heeft zoo zijn spookhistorie van witte vrouwen. Omstreeks 1800 heeft de jager Poelman echter de legenden der « witte vrouwen » een ferm duw gegeven, zoals schrijver Kesteloo meedeelt. Ja, men had in de bosschen « witte vrouwen » gezien, en Poelman, die van geen klein geruchtje vervaard was, hield zekeren avond de wacht bij den houtstapel, dien hij dagelijks kleiner had gevonden. En waarlijk daar kwam de witte vrouw. Poelman haalde den haan van zijn geweer over en « 't witte wuuf » hoorde het en riep dadelijk: « Schiess nicht, ich bin 's Poelman ». 't Was een kleermaker uit Domburg, die hout wilde stelen... en 't moest wel lukken, dat het weer een Duitscher was.

Een andere geheimzinnigheid waart thans over de duinen van Westhove en Berkenbosch. De storm brengt er nu en dan een eenzamen doode op 't strand. En 's morgens vindt men 't lijk, meestal wreed geschonden door den krijg en de zee... en 't ligt daar als een stille getuige van het gruwelijke oorlogsdrama.

Berkenbosch zijn we Woensdag met onze reisgroep niet meer voorbij gegaan. Dikwijls echter ben ik verder geweest, voorbij het mooie Oostkappelle met zijn

hoogen toren, een als uit Veurne-Ambacht, kloek oprijzend boven de kleurige huizen. Dan bezocht ik Iepenoord, de bevallige buitenplaats. 'k Ging echter niet om 't park, want veel kwam ik er 's Winters, als de wind de boomen schudde, of de sneeuw de velden, wegen, weiden, hoeven, tot een onafzienbare witte vlakte vervormde. Maar 'k was er bij het vlamvend houtvuur de gast van den Vlaamschen kunstschilder Emmanuel Viérin van Kortrijk en zijn goede vrouw, afkomstig van Duinkerke.

Wat hebben we er menig uur, ja menigen guren winterdag gekout over de Leiestreek, over Veurne-Ambacht, over Noord-Frankrijk. Welk een weemoed weer in den geest te verwijlen in oude steedjes, gestorven in dezen tijd van verwoesting. En Viérin kent Vlaanderen door en door. Hij is een voortreffelijk schilder met 't penseel, maar, misschien zonder dat hij 't weet, ook met zijn woord. Nimmer werd ik moe te luisteren als hij verhaalde over de portierster van 't Dixmuidensch begijnhof, wie hij zijn doeken in bewaring gaf, over den eigenaardigen pastoor Lecluse en diens zonderlinge uitvindingen op muzikaal- en kleureng gebied; over den ouden, zonderlingen dokter van Wijtschate, den eenling, die dagen en ook wel nachten door 't slijk doolde en verlaten in zijn kluis woonde. Of hij schetste 't oude leven van Kortrijk, de visschers van De Panne, de ruinen van Terouaan... En dan nu de drama's op veel dier bekende plaatsen afgespeeld. De portierster van 't Dixmuidensch begijnhof omgekomen in 't bombardement, de Groot-juffrouw dood gevonden op den zetel in den kelder — Wijtschate in puin.

En Viérin las brieven voor van zijn twee zonen, die in het leger zijn en wier portret natuurlijk op de schouw prijkte.

Iepenoord... Viérin woont nu te Domburg, maar 't groote, witte huis achter de boomen aan den straatweg naar Middelburg zal me onvergetelijk zijn om de goede uren er gesleten, de oprechte vriendschap er genoten. Wat was het er genotvol met Vlamingen samen te zijn, rond het knappende haardvuur als op een oud kasteelke, eenzaam, ver van de woelende wereld, guur daarbuiten en warm hier binnen.

— Welgekomen, als ik aankwam.

— Wel thuis! als ik heen reed, den duisteren weg op naar Vlissingen, langs slapende hoeven en stille dorpen. Goed gemeente woorden van begroeting en afscheid.

'k Ben ver afgedwaald. Och, de streek is ook al zoo vol van herinneringen, en op gevaar af weer door 't Dagblad, dat België's naam onteert, voor halven Belg geschonden te worden, moeten we waarlijk bekennen, dat we deze hoekjes van Walcheren lief hebben gekregen.

Doch genoeg nu over dit, we zouden bijna zeggen, en velen, die daar verbleven hebben, zullen ons begrijpen... over dit met het IJzerland zoo verwant gebied... Nog andere herinneringen komen wel bij ons op... die winterdagen, toen zoo veel Belgen tusschen de zwierende Hollanders leerden schaatsen rijden op de Kom, aan 't Zwaantje, of op de Leiding te Vlissingen, en op de vest te Middelburg. Toen we zekeren avond bij De Maegt in 't wit huizeke de schaatsen aanbonden, en dan over den weg naar de vest waggelden, om in den maneschijn naar Vlissingen terug te keeren, konden we ons ook toen niet indenken, ergens in Veurne-Ambacht op bezoek te zijn geweest, en nu op een der vele vaarten naar huis toe te schaverdijnen... 't Was een stonde ontspanning te midden van veel arbeid, doch over al het genot lag toch de zware schaduw van het IJzerdrama...

En dat leed was het, dat De Maegt op de gedachte bracht van een heerlijk werk... Hij had reeds blijk gegeven van organisatie-talent. Al dadelijk, toen de groote vlucht zooveel Belgen binnen Middelburg bracht, gevoelde hij de noodzakelijkheid van onderwijs voor de kinderen. Ieder was al blij in die geweldige dagen een hoekje te hebben, waar hij women kon, maar nu een school openen... was het niet te veel geëischt?

Neen. Holland hielp ons met de edelmoedigheid van zijn vol, groot hart. En op 3 November 1914 werd de Belgische school, onder bestuur van Johan De Maegt geopend, die over een dertigtal leerkrachten beschikken kon, waaronder onderwijzers en onderwijzeressen, leraren, een priester, een postbeampte, enz. Honderd en veertien leerlingen kwamen

samen, eerst in een lokaal van Sint-Joris, het schilderachtig gebouw eener vroegere schuttersmaatschappij, daarna ook in « Ons Huis », 't lokaal der Christelijke Jongelings-vereeninging, tot men ten slotte alle klassen samenbrengen mocht in een afgedankt schoolgebouw op de Wal, gratis afgestaan.

Na veel gemartel kon men geregeld onderricht geven, met gediplomeerde onderwijzerskrachten: er was een kindertuin, een lagere school, met afdelingen voor Vlamingen en Walen, een middelbare school, en, toen de oorlog voortduurde, verstrekte men ook les in Nederlandsch, Fransch, Engelsch en handelswetenschappen voor volwassenen.

De school werd een brandpunt van Belgisch leven. De ouders vertrouwden er gaarne hun kinderen aan toe, het personeel en de leerlingen gaven feesten, voor liefdadige doeleinden, brachten giften bijeen om oorlogsellende te lenigen, en de jaarlijkse prijsuitdeeling in den Schouwburg was een Middelburgsche gebeurtenis. — In 1917 en 1918 leverde de school, na behoorlijk ingericht examen, eindexamen's voor Lager- en Middelbaar Onderwijs af en terecht had ze onder de Belgische instellingen van dien aard in gansch Nederland een voortreffelijken naam.

En Middelburg bewees haar veel genegeheid, door het verschaffen van boeken, leermiddelen, enz. Het prachtig Abdijplein, onder den hoogen toren, tusschen de sierlijke, oude gebouwen, waarin nu de kommissaris der koningin woonde, en de provinciale Staten vergaderden, werd als speelplaats voor de Belgische school toegewezen.

Nu, er waren in Nederland veel Belgische scholen. Maar een eenig werk, door De Maegt gesticht, en dat zulke zegenrijke gevolgen had, was dat der Meters voor Vlaamsche soldaten. Onder den invloed der hier op Walcheren wakker geroepen herinneringen, gelijk wij ze beschreven, onder den indruk van het drama, dat in kanongebulder zoo luide getuigde van geleden ellende, van beproeving en strijd, deed De Maegt voor onze soldaten wat hij kon, en ontving van het front veel brieven.

In een dier brieven kloeg een eenvoudig Vlaming over zijn eenzaamheid: zijn familie woonde in het streng afgesloten

gebied. Hij kende alleen zijn eigen taal en welk een troost zou een Fransche of Britsche Meter hem kunnen bezorgen? Hij kon ze immers niet antwoorden, kon voor hen zijn hart niet uitstorten. En 't is toch de taal die zielen verbindt. Bovendien slopen onder dat Fransch mara-newerk zooveel misbruiken, schuilde er zooveel onzedelijks... Hoe neep ons harte samen, toen we eertijds bloode jongens van Vlaanderen hun bezoek bij hun « Fransche » marraine hoorden vertellen..., niet meer blozend voor de meest weerzinwekkende onzedelijkheid!

De Maegt dacht over een plan na: 't was stout, 't leek een hersenschim; de IJzer lag zoo ver af en hij zat daar in zijn wit huizeken op den Veerschen singel, te Middelburg, en had alleen zijn pen. En de laster werkte nu reeds tegen alles wat Vlaamsch ademde, Vlaamsch dacht, Vlaamsch sprak...

En toch, het kon en het zou! De Vlaamsche soldaat moest in zijn eenzaamheid geholpen worden. Hij was gescheiden van zijn huis, van zijn land... hij had achter zich een rijk waar men zijn taal niet kende en velen ze bespotten en hoonden, op aanstoken van Belgen zelf. Moest men in sommige Fransche steden de bevolking niet bij plakbrief er op wijzen, dat de Vlamingen en hun taal den eerbied verdienden, dien men aan andere bondgenooten bewees? Hebben Antwerpsche dokwerkers te Rouen niet Fransche arbeiders met de vuisten willen bewijzen dat ze geen « Boches » waren, toen ze, alleen om hun taal, daarvoor uitgescholden werden?

Och, enger nog... « Een opper-officier, « een Belg dus », verhaalde mij een Vlaamsch soldaat, een vooruitstaand man in zijn land, « had de gewoonte Waalsche rekruten, die uit België ontsnapt waren, beide handen toe te steken, en geluk te wenschen om hun moed. Maar waren het Vlaamsche jongens, die geen Fransch kenden, dan zei hij niets tot hen, maar wel tot zijn omgeving... in 't Fransch natuurlijk: « Nog een die uit miserie naar het front komt! »

O, die vereenzaming van den Vlaamschen soldaat! En nu wilde De Maegt hem een meter bezorgen, een, die zijn taal kende, een Vlaamsche of Hollandsche dus.

En uit dat huizeke op den Veerschen Singel, vertrok een oproep, die op 6 Oktober 1916 in het blad « Vrij België » in Den Haag verscheen. De schrijver wees er in, op de verlatenheid der Vlaamsche IJzermannen, die noch in Frankrijk, noch in Engeland toevlucht vonden, bij menschen, die ook hun taal kenden. De Nieuwe Rotterdamse Courant en ande-

Of onze soldaten hun vereenzaming gevoelden. Zoo schreef een overste:

« O, ik weet wel wat al onze jongens loodzwaar op het hart drukt. Soms ben ik gansch alleen met hen. Aan mij durven ze ronduit alles vertellen. Welnu, alles komt op één zaak neer: Vlaamsch in 't leger.

Het is inderdaad droevig om vast te stellen, dat in een peloton als het mijne, op 60 mannen er ten hoogste 10 Walen zijn. In zoo'n peloton zijn er noodig 6 oversten (twee sectieoversten en vier escouade-oversten). Daaronder is één Vlaming. Dus zijn 50 mannen verplicht om voor 5 van die heeren het Fransch te verstaan en te spreken!

En dat noemt men rechtvaardigheid! En een ander:

« Vandaag heb ik een voorstelling bijgewoond van den alombekenden Franschen liederendichter Botrel. Het was een aangename voormiddag. De spitsvondige marschliedjes, allen zinspellend op oorlogsfeiten of op 's vijands bijzondere karaktertrekken, klonken helder door de zaal en werden uitbundig toegejuicht. De zanger sprak tot ons als wapenbroeder, als vriend en ook als held, hebbende Verdun's en de Somme's loopgraven bezocht en verdedigd. De indruk, dien zijn toespraak op ons maakte, is onbeschrijfelijk en zal ons lang bijblijven.

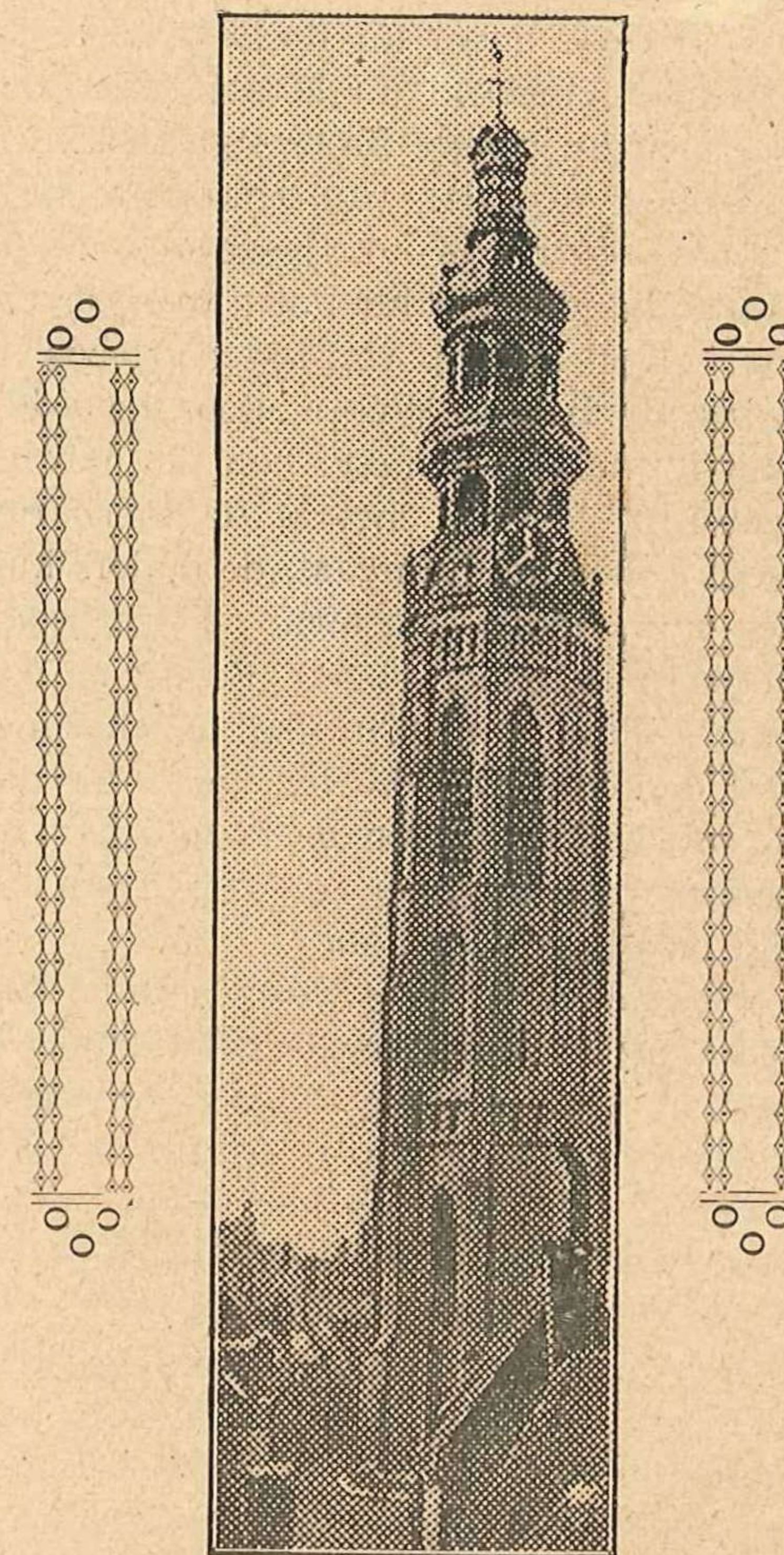
Toch deed er mij iets hartpijn. Het waren toch weerom slechts de ontwikkelde, die dat konden meevoelen en dien balsem opsorpen. Onze arme Vlaamsche jongens konden weerom hun traditioneel pintje bier gaan drinken en den dag laten voorbijgaan, alsof er niets gebeurd ware.

En zoo was het schier bij alle gelegenheden.

En de lektuur! Hoor wat een militair daarover schrijft:

De « 20e Siècle » komt hier elken dag met het eerste uur aan en is nooit in vertraging. De andere bladen komen maar 's namiddags vanwege de censuur en « Vrij België » ziet men hier één maal in de vijf weken! Dat is het stiefkind.

De « 20e Siècle » heeft tegenwoordig

De abdijtoren of Lange Jan te Middelburg (Zeeland)

re Nederlandsche bladen namen het stuk over.

De heer De Maegt kreeg dadelijk zeer veel brieven van Vlaamsche en Nederlandsche dame's, die hem in de meest hartelijke bewoordingen hun steun toezegden.

En dadelijk nam het werk een aanvang, eerst geleid door den stichter en zijn vrouw.

Ook aan het front las men dien oproep.

Afl 49 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 49
 " Het Bloedig IJzerland " Prijs: 30 centiemen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH AFLEVERING

26 December 1920

het roer in handen, zou men zeggen. Het spreekt uit naam van al de Belgen, ons knapenschap van den IJzer heeft hem aangesteld als tolk en als woordvoerder, de vluchtelingen in Frankrijk, Engeland, zelfs Nederland spreken en schrijven door hem, hij keurt af en goed, belooft strop en galg, wil wel een handje toesteken aan Van Cauwelaert en Hoste om ze op den goeden weg te helpen, veroordeelt Huismans en Streuvels, durft zelfs aan Verliest tornen maar al de frontbladen zonder onderscheid blijven buiten zijn vaarwater en laten het met zijn politiek alleen staan. Het voddensblad!»

Maar we hooren er wel meer van en we weten reeds, hoe ook daar door vooruitstrevende Vlamingen getracht werd, den toestand te verhelpen.

Doch nu kwam plots uit Holland het bericht, dat men den Vlaming een meter bezorgen wilde, die zijn taal kende, die hem schrijven kon in 't Nederlandsch.

En al spoedig kreeg De Maegt tal van aanvragen.

Men moet die brieven lezen om te beseffen, hoe heerlijk het werk was.

Eenige voorbeelden, eenige stemmen van den IJzer. Men leze deze:

« Het bericht in « Vrij België » dat er dan eindelijk ook iemand iets wil doen voor de Vlaamsche Jongens, is hier met onuitsprekelijke vreugde ontvangen. Het werk der Vlaamsche Oorlogsmeters voorziet in een groote behoefte en ik ben zoo vrij mij ook op de lijst te plaatsen der aanvragers. Reeds 28 maanden ben ik op het front. Slechts één maal ontving ik een briefje van mijn familie, een briefje dat mij den dood aankondigde mijner teergeliefde moeder. Sindsdien... niets meer. Ik heb het briefje bewaard, ik draag het steeds op mij, ik ken het van buiten. Het is zoo verfrommeld, dat het nauwelijks meer aaneenhangt, maar 't is meer dan een gewoon papiertje, 't is een relikwie, 't is de laatste ademtocht mijner dierbare moeder. O, hoe gelukkig zou ik mij voelen, vond ik een liefdadig vrouwenhart, dat voor den duur van den oorlog mijn moeder zou willen vervangen. Nu sta ik alleen op de wereld; mijn vader stierf toen ik nog kind was, mijn moeder werd mij thans ook ontrukkt, broertjes of zusjes heb ik niet. Niemand die naar mij omziet. Als de hoorn aankondigt dat de briefdrager in aan-

tocht is, loop ik mismoedig den anderen kant uit. Voor mij is er toch nooit iets...»

En toen men een meter had! Zoo schreef er een:

« Ik ben een ander mensch geworden! Mijn taak valt mij niet zwaar meer. Ik voel mij gelukkig, opgeruimd, tevreden. Ik ben een ander mensch en daar is reden toe.

Mijn lieve meter uit Holland heeft dat bewerkt. Verbeeld u: Ik sta aan den IJzer, mijn jongste broer ligt zwaar gekwetst in 't zuiden van Frankrijk, mijn oudere broer is krijgsgevangen in Duitschland sedert het begin van den oorlog. Mijn ouders verblijven steeds in 't bezette België. Welnu, door bemiddeling mijner lieve meter ben ik in briefwisseling geraakt met al de dierbaren, weet ik hoe het hun gaat, de ouders kunnen huns zoons troosten, de broeders helpen en steunen elkaar. En dit na drie lange jaren van pijnlijke onzekerheid. Dat de edele ziel, die het werk der oorlogsmeters in 't leven heeft geroepen, gezegend weze tot haar laatsten stond! Ik bid dagelijks voor haar!

Ja, er komen soms wel van die oogenblikken, waarop zelfs de beste onder de besten zijn sterken moed eenigszins voelt verzwakken en weemoed de peillooze leegten van zijn hart komt vullen. God weet, hoe heilzaam-heelend een vriendelijk woord dan kan zijn!

Dat onze Vlaamsche zusters en broeders uit het gastvrije Nederland ons banenleven in geest en gedachten meeleven, dat weten wij: maar dat ook Nederlandsche taal- en stamverwanten vol begeestering, een dienstbare vriendenhand willen reiken tot heeling van zoo veel harteleed, dat mag « heerlijk » worden genoemd en roert onze Vlaamsche harten tot in de diepste diepten.»

De arbeid breidde zich zoo uit, dat hij voor De Maegt, die immers een school te besturen had, te zwaar werd. Hij vond in mevrouw Hullebroeck iemand, die het meterswerk besturen wilde.

Hij vertelt dat zelf in de voorrede van het werk « De Vlaamsche Ziel » een verzameling van frontbrieven. (1)

« Ik vertrouwde u het werk toe », zoo schrijft De Maegt, « toen het pas geboren was in de kolommen van Vrij België ».

(1) Waaruit wij de hier aangehaalde brieven overnemen.

« 't Gebeurde op een herfstavond, te 's-Gravenhage, weet gij 't nog? Ik leerde u toen eerst kennen: maar ik kende uw man, den bard van Vlaanderen, onzen Miel. Wie, trouwens, en kent hem niet? En ik wist dat de vrouw van zoo een man goed moest zijn. Ik had me niet vergist. Gij hebt het Werk der Vlaamsche Oorlogsmeters doen groeien tot het Roode Kruis van de eenzame Vlaamsche zielen.»

En naderhand vertoofte een soldaat veler gevoelens, toen hij aan mevrouw Hullebroeck schreef:

« Toen Gij mij een metertje schonkt, had ik niet durven verwachten dat ze mij zóo gelukkig zou maken.

Weet dan, dat ze mij als haar zoon beschouwt, dat ze mij reeds veel nieuws van mijn familie verschaft. En dan die mooie brieven, zoo innig, zoo lief! Wat voel ik mij gelukkig als ik ze lees!

En dit alles heb ik aan U te danken. U dit vergelden is me onmogelijk doch ik zal trachten U aangenaam te zijn met steeds eervol mijnen plicht te kwijten van Vlaamschen soldaat. Weze dit de belooning van Uw streven. Zoo de Vlaamsche soldaten nog moedig den oorlogslast dragen, dan is het grootendeels te danken aan Uw werk. En later, als ieder zal weergekeerd zijn in zijne haardstede, dan zal men zich steeds en steeds herinneren de groote taak die Gij op U naamt en nu reeds twee jaar ononderbroken volhoudt.»

De meters schreven brieven, zonden dagbladen, boeken, versnaperingen, tabak, sigaren; zij waren ook de tusschenpersoon voor vele soldaten en de familie in België. Men kon immers niet rechtstreeks van 't front naar 't bezette land schrijven. Men zond dus den brief naar huis aan de meter in Holland. Deze kopieerde alles op een Nederlandsche postkaart en stuurde ze weg. Ook uit België schreef men naar de meter, die dan weer zorgde, dat de inhoud aan den IJzer terecht kwam.

Nog eenige aanhalingen uit soldatenbrieven: zij spreken boekdeelen.

« Met overgroot genoegen kan ik u ontvangst melden van den « Nederlandschen Liederbundel » waarvoor ik u mijn hartelijken dank betuig.

U in eenige woorden beschrijven wat er bij ontvangst hier voorviel, zal u het best doen begrijpen, wat zulk een schat

van liederen zoal voor ons beteekent.

De bundel werd ons gistermorgen overhandigd. Niet zoodra hadden eenige makers de muziek gezien en vernomen dat het Vlaamsche liederen waren of de schuur — d.i. ons kantonnement — stond in rep en roer. De groote kwestie was echter: Wie kent muziek?

Eindelijk hadden wij het gevonden. « Hapje » onze timmerman, een jongen uit het Iepersche, bespeelt op meesterlijke wijze de groote fluit en kent wel degelijk muziek. Hij is echter niet al te Vlaamschgezind en geeft zijn voorkeur aan Parijschen tralala. Wij hadden hem echter aldra gepaaid met het liedje: « Ieper, o Ieper, wat zijt gij nu verheugd » dat hij kende en hem zijn lieve oude stad herinnerde. De baan was geopend en toen heeft hij ons de meest verlokkenende wijsjes voorgespeeld. Wij hebben er reeds twee aangeleerd: het zoete « Marleentje » en het Hollandsche Soldatenliedje. Beide vonden uitbundigen bijval en men hoort hier niets anders dan de lieve deuntjes.

Overdenk eens, mevrouw, wat het beteekent, na in drie jaar geen gemoedelijk, eigen, Vlaamsch liedeken meer gehoord te hebben, nu meester geworden te zijn over een schat. Ja, wij noemen het onzen schat, dat mooie, dikke boek en wij bewaken het als ons eigen zelf...

En dit dan:

« Dank, hartelijk dank, Mevrouw, voor uw goedgehartige tusschenkomst. Uw naam wordt hier met eerbied in de loopgraven uitgesproken. Gij zijt de redster van tal van soldaten die — laat het mij maar zeggen — moreel geknakt waren. Gij hebt door Uwe bemoeiingen een zonnestraal gebracht in veler harten. Onze dankbaarheid kent geen grenzen.

O, mevrouw, indien Gij wist hoe gelukkig ik mij voel! Ik ben een andere jongen geworden. Vroeger was ik terneergeslagen en weemoedig; nu ben ik opgetogen. Ik zou mijn blijdschap wel kunnen uitschreeuwen! Als ik een kameraad ontmoet, dan zeg ik hem: Ziet ge niets aan mij? Ziet ge niet dat ik veranderd ben? — En dan haal ik den eersten brief van mijn metertje uit den zak en toon hem aan de wapenbroeders. O, mevrouw, ik ben gelukkig, ik ben gelukkig! Gelukkig! »

Nog een:

« Ik bedank u vriendelijk voor uw heerlijk nieuwjaarsgeschenk. 't Is waarlijk hoogst welkom, dat flink pak tabak! Hier geldt die kostelijke plant tot 15 fr. de kilo. Gij kunt denken hoe 'n arme soldatenbeurs bloedt als heur eigenaar er eenige troostpijppjes doortrekt! We weten oock dat Vlaamsche gul- en hartelijkheid dees pakje aanbrenge en er bij u nog warme harten kloppen, onstuimig en fier voor ons Vlaamsche jongens die hun best doen voor volk en land, alles veil hebben voor hun bevrijding: hun goed en bloed en leven. Wel lijden ze véél, maar houden moed.

Ik zal dan met genoegen uw goedheid en mildheid gedenken bij 't lustig, moed-gevend, geurwalmend pijpken, 'k zal uw naam zegenen en om overvloedige vergelding smeeken voor u bij Den gene, die 'n glas water in zijn naam gegeven, niet onbeloond laat ».

En nog:

« Ik mocht uw brief ontvangen in de loopgrachten. Wat een mirakel! Een brief voor mij! Ik had mij hier al zoo lang alleen en van iederéén vergeten geacht. En Gij wilt mijn oorlogsmoeder zijn! O, goede vrouw, wat is het lang geleden dat ik zoo innig en zoet tot mij hoorde spreken! Tranen kwamen in mijn oogen als ik uw briefje las. O, wat ben ik gelukkig te vernemen dat er nog edele harten zijn die ons lot aantrekken. Ik ben nu ook een van die bevoorrechten, die ik hier op het front zoo dikwijls heb benijd... hen, die brieven kregen.

Gij zult mijn familie trachten te bereiken, zegt gij? Schrijf toch eens aan mijn oud moedertje dat ik het nog altijd goed maak. Zij zal zoo blij zijn en eeuwig dankbaar als zij dat goede nieuws vernemt van haar jongsten zoon die nu reeds drie jaar afwezig is! Zeg haar maar eens dat ik nog altijd haar brave jongen ben, zooals ik van haar ben weggegaan en dat ik nog altijd voor haar bid... Zeker weent zij nu in pijnlijke onzekerheid doch kondet Gij haar wat nieuws zenden, zij zou zoo gelukkig zijn! »

En dan deze:

« Ik heb uw aangename brief met de foto mijner familie ontvangen. Zie, ik kan u niet beschrijven wat ik toen gevoeld heb! Ik, die nu reeds zooveel wrede dingen heb meegemaakt, die tegen

alles gehard en gepantserd ben, ik heb geschreid gelijk een onbeholpen, verloren kind bij dat simpele papiertje met de zoo teerbeminde wezenstrekken mijner dierbaren. Ik ben een oogenblik geweest, dat ik niet wist of ik droef was of blij. Geheel mijn verleden, al wat ik doorleefd heb, al wat ik bezit en bemin in mijn lief land, stond daar daghelder voor mijn geest. Het was voor mij geen oorlog meer. Ik was weer thuis! Weer thuis! Weer thuis! Ik heb geschreid over mijn familie en over mij, over mijn huisje en over mijn land, over alles!

Dank, dank voor die foto! Ik weet niet wat ik voor u doen zou om mijn erkentelijkheid te beloonen.

Ge kunt niet gelooven wat een moed er in mij nu gekomen is. Nu geloof ik dat ik er doorspartelen zal... Ja, een ongeluk is gauw gekomen, dat weet ik, maar ik hoop wat hier ieder hoopt: ik zal er aan ontsnappen... »

En hoe roerend dit:

« In mijn vorig briefje sprak ik U over sterven en ik zegde dat ik den dood niet vreesde. Ja, dierbare Meter, toen ging het er om, doch ik ben weer ongedeerd uit den strijd gekomen. Nu echter kraakt er weer iets, er gaat hier weer iets verschrikkelijks gebeuren en wij staan nog eens gereed. Geen vrees en niet bedroefd zijn: de Algoede beschikke over ons en moest het gebeuren dat ik niet mag wederkeeren uit den slag, dan moet U gaan, Mettertje, ginder over den IJzer en zeggen hoe ik in dees droeve tijden schreef en hoe ik stierf... Gij zult dan deze die mij het levenschonk, nemen in Uwe armen en haar drukken op dien moedermond, mijn laatsten liefdekus. Gij zult mijn vader zeggen dat ik mijn plicht deed, gelijk hij het mij leerde. Gij zult mijn zusjes omhelzen en hun spreken over hun grooten broeder en aan U zullen al mijn dierbaren zien dat ik schoon ben gestorven... »

O Mettertje, er is groot geweld en hevige strijd in de grachten, maar met Uw zegen op mijn voorhoofd, strijd ik voort vol betrouwen. Heb geen angst, Gij, die mij zoo bemint, maar blij moedig en fier met Uw pleegkind, dat U nooit vergeet! »

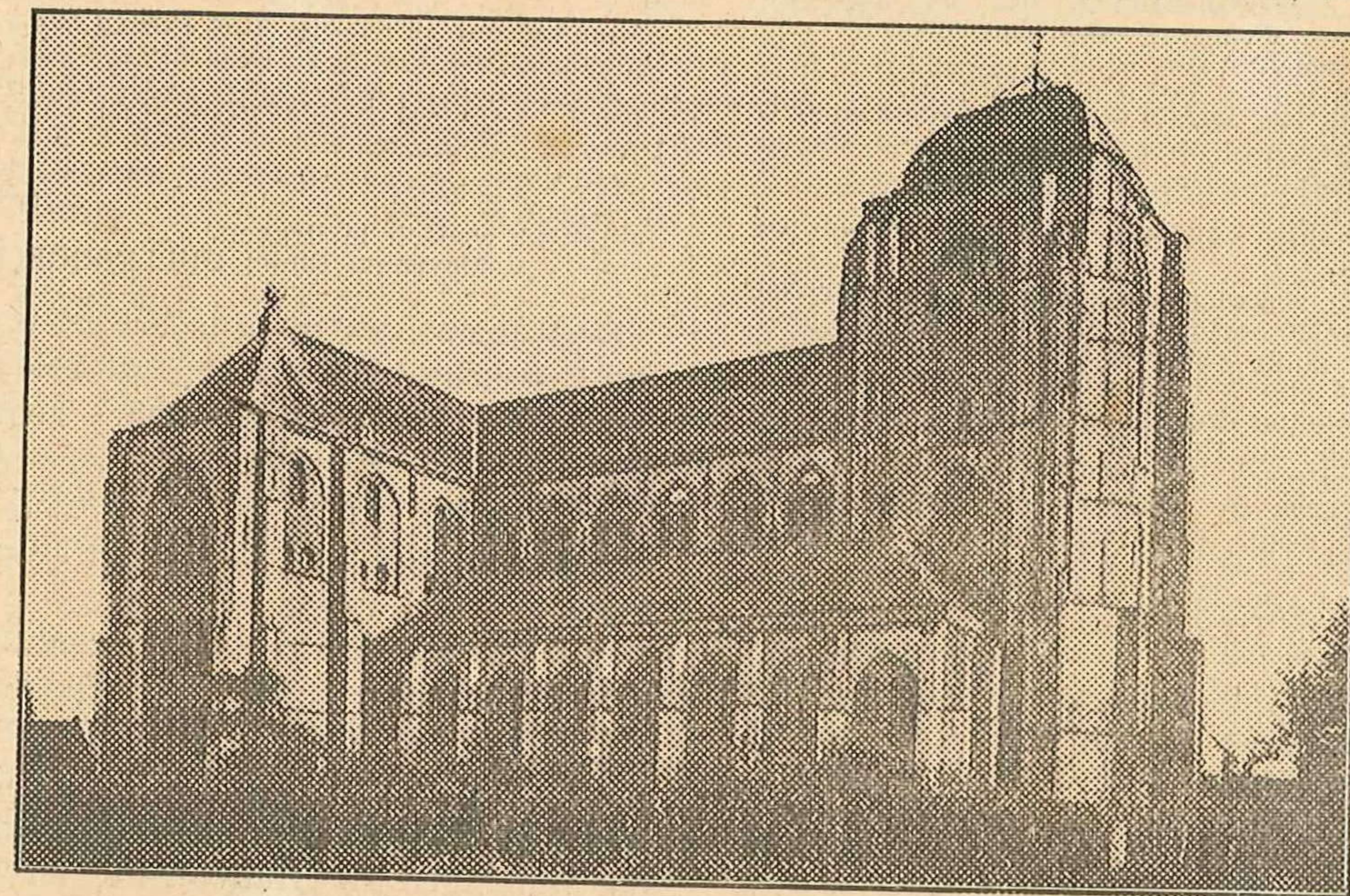
Zoo zouden wij nog heel veel getuigenissen kunnen aanhalen.

Maar wat zagen we nu? In sommige

Belgische bladen, welke in Nederland verschenen, werd het Belgisch meterswerk bestreden, gelasterd, vervolgd. 't Was immers Vlaamsch!

Zooals we reeds zeiden verschenen in Nederland eenige bladen door Belgen uitgegeven. Bij de meeste lag het Franskiljonisme er dik op. En de heeren, die deze gazetten opstelden hadden zelfs den takt nog niet, het land, waar zij gastvrijheid ontvingen, te ontzien. Ze beleedigen Holland.

Een Nederlandsch blad trok te veld tegen dat schandelijk bedrijf en, na de brutaliteit der Belgische schrijvellaars aan de kaak te hebben gesteld, herinnerde het ook wat Holland gedaan had voor het Belgisch Reliefwerk en zegde o. a. :

De Groote Kerk te Vere (Zeeland)

«Dus Nederland is nog goed genoeg een deel zijner schepen voor de Belgen aan te bieden en bovengenoemde courant is onbeschaamd genoeg de Nederlandsche pers te beleedigen. Zulks is niet alleen een grof gemis aan tact, maar werkelijk schandelijk.»

De heer Elmiel Hullebroeck heeft echter niet geduld, dat die smet mede op de Vlamingen neerkwam. 's Anderendaags drukte het Nederlandsch blad zijn antwoord af, dat zoowel bij de Nederlanders als bij de Vlamingen algemeene instemming heeft gevonden :

Geachte redactie,

Ik lees het opstel «Onze Belgische gasten» in het Avondblad van gisteren en zeg bij mezelf: «Goed zoo! Dat is raak!»

Ik wilde u echter verzoeken geen al te groot belang te hechten aan de uitspattingen onzer, hier te lande verschijnende, Franskiljonsche

bladen. Zij zijn het heusch niet waard. Zij tegenwoordigen trouwens slechts een handjevol Vlaamschaters wier grootste hoedanigheid is op de Hollanders te schelden. Die blaadjes doen dat dagelijks zooals de Franskiljons zelve dat dagelijks en in alle omstandigheden doen. Wij zouden er wel een boekje over kunnen schrijven! Eén enkel staaltje dat mij juist bereikte en voor de echtheid waarvan ik kan instaan:

In Den Haag. De auto van dr. B... staat ergens op de Koninginnegracht te wachten. In de auto, twee dames met een hondje. Twee Franskiljonsche dames komen voorbij. Het hondje springt recht en blaft. Dan weerklinkt het volgende zinnetje zéér luide en met groot misprijzen uitgesproken: — «Pouah! même les chiens sont stupides ici!»

Vriendelijk, vindt u niet? — Het Franskiljonisme brengt dat mee. Alles wat Nederlandsch is blijft uit den booze, zooals dat ononderbroken het geval is sedert 1830. Nederland? Kom, kom, dat is juist goed om te eten te geven, meer niet! — Is 't niet van dat soort Franskiljons dat de roep uitgaat: «Wij zullen Zeeuwsch-Vlaanderen eens tot bloei brengen! Wij zullen dit en wij zullen dat?»

Geachte redactie, zij zullen niets, omdat zij

niets kunnen. België bestaat Goddank niet alleen uit halfbloeds!

Wij Vlamingen, wij ergeren ons sinds lang niet meer aan wat in die voddeblaadjes wordt geschreven. Wij lezen ze niet, willen ze niet lezen, en het is slechts wanneer een Nederlandsch blad een van hun fratsen aan de kaak stelt, dat wij er het bestaan van vermoeden.

Laat de Nederlandsche pers ook zoo doen. Dat zij ze dood zwijge, ze verdienen niets beters.

Hoogachtend,

EMIEL HULLEBROECK.

Welnu, in die bladen ging men nu ook de Nederlandsche dame's beleedigen, welke onze soldaten hielpen. We kunnen dat niet beter schetsen dan een stuk over te drukken uit de «Nieuwe Rotterdamse Courant», waarin Mevrouw Hullebroeck haar werk verdedigt tegen dien laster.

Het luidt als volgt :

Ik heb de eer UE. thans een plaatsje te vragen voor het volgende, wel overtuigd dat UE, het niet zult weigeren.

De uitgeweken Belgen hebben hier in Holland hun eigen organen en deze zouden zich feitelijk moeten bepalen met den «Godsvrede» onder de Belgen te handhaven. Is dat echter wel zoo? Zoo zijn er hier een paar Fransche blaadjes, die geen enkele gelegenheid laten voorbijgaan, om niet alleen op de Vlamingen, maar zelfs op de Hollanders — dus op alles wat Nederlandsch is — te schelden. Enkele dagen geleden nog, kreeg een dier blaadjes een geduchte en welverdiende afstraffing in de «Nieuwe Courant», omdat het de Hollandsche pers had beleedigd. Doch naast die twee fransche organen is er ook een, helaas, dat onder Vlaamsche mom nog meer franskiljonisme doet dan de twee andere te zamen. Met zijn titel van Belgisch dagblad dringt het door tot het Hollandsch publiek. Het trekt iedereen door 't slijk en geeft van alles een voorstelling die uitdraait op anti-Vlaamsch- en anti-Nederlandschheid. Welnu, de Hollanders dienen te weten dat dit blaadje een werktuig is in de handen der Franskiljons, dat het gesteund wordt door Franskiljonsch kapitaal, dat de ondertekenaars van sommige artikels bekende Vlaamsch — lees Hollandsch haters zijn, dat het in één woord erop uit is het franskiljonsche program, dat is: verdeeldheid zaaien tusschen Holland en Vlaanderen, in de hand te werken.

Tot staving van deze bewering diene het volgende:

Ik deed verleden week een oproep voor Nederlandsche oorlogsmeters, uw geëerd blad plaatste zulke oproepen verscheidene malen en thans zijn 7000 franschonkundige IJserjongens gesteund door Nederlandsche dames, zoo Vlaamsche als Hollandsche.

Het Belgisch dagblad trekt daarop ten strijde tegen dat mooie werk: Het zou niet mogen bestaan; 7000 Nederlandsche dames, dat is er 7000 te veel; er kunnen spionnen onder de dames schuilen; dat zondigt tegen de neutraliteit; de IJzersoldaten hebben geen opbeuring noodig; die oproep is puur defaitisme, enz., enz. Waarom dat alles? Enkel en alleen omdat het een werk is, dat ten goede komt aan Vlaamsche soldaten, een werk, dat de banden tusschen Vlaanderen en Holland nauwer toehaalt.

Dat is echter niet genoeg. Om het doel te bereiken, d. i. de deelname aan het werk tegen te gaan, aarzelt het Belgisch Dagblad niet een vrouw te lasteren. Het noemt mij — want anders kan toch niemand bedoeld zijn — een dame uit de activistische wereld. Alsof activisme iets kon gemeens hebben met een louter liefdadig werk!

Is het niet treurig dat er mensen zijn die zóózeer verblind zijn door hun franskiljonis-

me, dat zij in deze tijden van overgrooten rampspoed en drukkend wee, durven uitroepen: 7000 Nederlandsche dames dat is er 7000 te veel?

Het is duidelijk, dat het hun te doen is een smet te werpen op een werk en op iemand die zich met hart en ziel aan dat werk geeft. Dat ligt trouwens in de lijn van het franskiljonisme, zooals wij Belgen het kennen en zooals alle Hollanders, die hun land en hun taal liefhebben, het zouden moeten kennen. De Vlamingen zijn aan dat alles gewoon geraakt en gaan recht hun weg, zonder er zich aan te storen. Doch de Hollanders weten dat niet en velen loopen in de val zonder dat zij het vermoeden.

Welnu, het doel van dit opstel is onze Hollandsche stamverwanten te waarschuwen. Laten zij zich om Godswil niet misleiden door dat soort menschen, mispunten in onze Belgische samenleving, die noch Waal noch Vlaming zijn en hun minderwaardigheid willen verstoppen onder franschdolheid. Dat de Hollanders beseffen, dat de gevolgde politiek dier menschen sedert 1830 uitsluitend is geweest alles wat Nederlandsch is te fnuiken en uit te roeien, iets waarvan wij in Vlaanderen, helaas, de treurige gevolgen hebben ondervonden.

Vlaanderen zal niets aanvaarden van de Duitschers, noch van de Franschen, noch van de Engelschen, maar het zal ook niet verwateren tot halfslachtigheid. Vlaanderen zal zichzelf zijn: Vlaamsch.

Met dank voor de plaatsing van dit stuk, waarvoor ik natuurlijk alléén de verantwoordelijkheid wensch te dragen.

Mevrouw Emiel HULLEBROECK.

Ziedaar dus, hoe de eerbied was, welke die Belgische bladen voor onze soldaten beweerden te bezitten. Maar genoeg, Ondanks die ellendige, laffe tegenwerking, bloeide het werk der Vlaamsche oorlogsmeters en het bracht veel hulp en troost.

Zoo was de zetel dus overgebracht van het witt huizeken op den Veterschen Singel te Middelburg naar Den Haag. De Maegt zag zijn gedachte verwezenlijkt, wist zijn organisatie in goede handen, in die van Mevrouw Hullebroeck en duizenden Vlaamsche en Nederlandsche dames, wier aantal hij nog gestadig zocht te vermeerderen, doch overigens kon hij zich aan zijn school wijden.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOORD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel